

לו רק המומיות יכלו לדבר האם היו כלבי רוח במצרים העתיקה?

ג'ון אנסמינגר

מבוטל של חוקרים; 9 שנים לפני ספרו של דארווין "מוצא המינים" פרסם סמואל ג'ורג' מורטון (Samuel George Morton) ספר ובו תאר 12 גזעים מהעת העתיקה, ולפחות 8 מהם הופיעו בלוחות הקדומים של רוסליני. מורטון היה משוכנע כי כלבי שועל, לפחות שני סוגים של גריהאונד, כלבי דם, שפיצים, כלבי שמירה, כלב בית וכלבי זאב היו מוכרים בשושלת ה-12 של מצרים העתיקה. חוקר אחר, המילטון סמית (Hamilton Smith 1776-1959) הכיר רק בשני גזעים מאותה תקופה, ומורטון שהתבסס על הלוחות המצויירים שהציג רוסוליני הבטיח לקוראיו שאילו לסמית היתה גישה ללוחותיו של רוסוליני היה מכיר בעובדה שגזעי כלבים מודרניים רבים מגיע מכלבים עתיקים אלו. בספר שפורסם ב-2009 טען דוגן (Duggan) כי ניתן למצוא את אבות אבותיו של הדני הענק בצוירי הקיר של הקברים בבני חסן.

ווילקינסון (J.Gardner Wilkinson) כתב ב-1857 כי למצרים הקדמונים היו גזעים רבים של כלבים והם חיבבו אותם בדומה לאדם בימינו. "המצרי תמיד היה מלווה בכלבו, בבית ומחוצה לו, וציידים נעזרו בכלבים לצייד במישורים הפתוחים, ביחידים או בזוגות". וילקינסון מעריך כי הכלבים הכריעו את הניצוד וגם שמרו עליו עד להגיעם של הציידים.

אך לא כולם מסכימים שאיוריו של רוסליני מוכיחים ריבוי גזעים בעת העתיקה. אדולף ארמן (Adolf Erman) מונה בתקופת השושלת ה-11 (1194-1213 לפנה"ס) 3 טיפוסים של כלבים בלבד, אם כי מאוחר יותר גם הוא מציין שגזעים נוספים הצטרפו.

לורטט (Lortet), גיליארד (Gaillard) ומאוחר מעט יותר גם האדון (Haddon) זיהו 4 טיפוסים של מומיות כלבים: 1. פרייה (כלב טבעי), 2. טסם (דמוי פרעה האונד), 3. כלב מצרי, 4. שפיץ. הטסם, הנחשב לעיתים כסוג של גריהאונד, מופיע פעמים רבות מכולם בלוחות של רוסליני, ושלא כמו הפרעה האונד של ימינו הוא בעל זנב מסולסל (אולי עדות

הספר של דרווין "מוצא המינים" עורר בשעתו סערה כאשר התעמת המדע עם הכנסיה. ההשערה שמייני בעלי החיים התפתחו לאורך מליוני שנים בתהליך ברירה טבעית היוצרת גיוון בין המינים (ולא בתהליך בריאה שארך שבוע - פחות יום שבת...) גרם למהפיכה ביחסים המתוחים בלאו הכי שבין הכנסיה למדע. התאוריה לא נהגתה בין לילה ואמנם דרווין פרסם אותה כמכלול, אך תגליות ארכיאולוגיות כמו ציורי מערות, תגליפים וכתובות בקברים עתיקים סיפקו רמזים ועדויות לרוב. בעקבות המחקר אודות הגנום ניתן לבצע בדיקת DNA לרקמות שנלקחו ממומיות של כלבים שנמצאו בקברי הפרעונים שבעמק הנילוס. באמצעות בדיקה מעבדתית ניתן לפזר את ערפל ההשערות ולהאיר את מקורותיהם של כלבי הרוח כמו של שאר גזעי הכלבים המוכרים לנו כיום. (הערת המערכת)

איפוליטו רוסליני (Ippolito Rosellini 1800-1843), איגיפטולוג איטלקי, העתיק על צמד לוחות ציורים של כלבים שנמצאו בקברים שונים באתר הקבורה המצרי העתיק בני חסן במטרה להדגים אילו סוגי כלבים ניתן היה למצוא במצרים בשנת 2000 לפנה"ס. הוא וביולוגים נוספים זיהו את הדמיון בין הכלבים הללו לכלבים שהם הכירו מהעת החדשה; כל זאת לפני שיצא ספרו של דארווין "מוצא המינים", והיה בכך משהו בהחלט יוצא דופן. אם לכלב העתיק היתה צללית דומה לכלב המודרני, קיים בהכרח קשר על פני הזמן והדורות שחלפו. הלוחות של רוסליני הפכו לשיחת היום בקרב ארכיאולוגים שחקרו תרבויות וחלקם של הכלבים בעת העתיקה. סופרים שהתגלויות שלהבו את סקרנותם שילבו אותם בספריהם וכך זלג המידע המדעי אל הקהל הרחב.

השפע החזותי שסיפקו הכתובות הסגוגניות של קברי המלכים בעמק הנילוס היווה כר פורה לחוקרי העת העתיקה בשטחים רבים. נסיונות לזיהוי כלבים בתרבות המצרית העתיקה נעשו ע"י מספר לא

Plate XVI

בלוח זה ניתן להבחין בטיפוסים שונים נוספים - קצרי רגליים למשל - שממן ברור לכונ דוסטרפיה - מוטציה הגורמת לעצמות הגפיים להישאר קצרות (גמדות) וכך נוצרו למעשה הכלבים קצרי הרגליים שאנו מכירים גם כיום (כלבי דקל למשל)

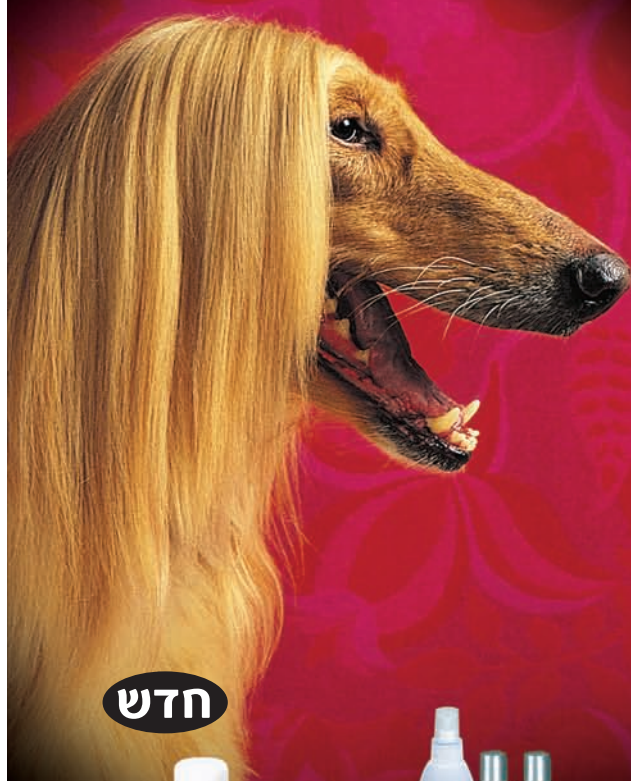
Plate XVI

אחד מהלוחות של רוסליני אליו התייחס מאוחר יותר הסופר אדוארד אש בספרו "ההיסטוריה של התפתחות הכלבים" משנת 1927. הפינה הימנית העליונה מתארת גריהאונד ונוהג המוביל אותו ברצועה ומתחת לזרועו צרור מזונו של הכלב.

IV SAN BERNARD

איב סן ברנרד

מוצרי טיפוח מתקדמים

חדש

Mineral Line

Atami

מוצרי איב סן ברנרד, החברה המובילה באירופה למוצרי קוסמטיקה וטיפוח מקצועיים לכלבים וחתולים. לבחירתכם 5 סדרות מוצרים ייעודיים, המותאמים לכל סוגי העור והפרווה, מבוססים על רכיבים טבעיים ואיכותיים ובניחוח נפלא.

להשיג במספרות הכלבים המובחרות בלבד.

יבואן בלעדי: בית ארז חוות מילטין בע"מ
מושב משמר השבעה טל. 03-9604607
office@beit-erez.co.il www.beit-erez.co.il

לקרבה גדולה יותר לכלב הטבעי. האדון ניתחה ממצאים מ-11 גולגות ו-4 שלדים שהוצאו מחפירות באבידוס והגיעה למסקנה כי כולם פרט לאחד היו כלבי פרייה. יוצאת הדופן היתה גולגולת שכפי הנראה היתה שייכת לתן.

אוסבורן (Osborn) ואוסבורנובה (Osbornova) בפרק "הכלביים" (1998) צמצמו אף הם את סוגי הגזעים לאותה תקופה: 1. טסס, 2. גריהאונד זקוף אוזניים ובעל זנב דמוי סף (מאחורי הכלב המנוקד בשורה האמצעית בלוח XVII של רוסליני), 3. סאלוקי, שמוט-אזניים וזנב דמוי סף (הכלב המנוקד בשורה האמצעית בלוח XVII) או הכלב מצד ימין למעלה בשורה הראשונה, 4. הפרייה (השמאלי בשורה האמצעית באותו לוח), 5. המסטיף (שמאלי תחתון בלוח XVII או בלוח XVI הצללית הימנית התחתונה), 6. "שאר הגזעים", אסופה של טיפוסים שלא התאימו לאף אחת מהקטגוריות הנ"ל. הם גם סיפקו מבחר לוחות המציגים סוגים שונים של כלבים שנמצאו במצרים בתקופות שונות. את חלקם הגדול הם

מומיות של כלבים מקברי המלכים שבעמק הנילוס

סיווגו כ"כלבים בעלי רגליים קצרות ואזניים זקופות" אך למרבה הצער לא ניסו להוכיח במחקרם את הקשר הישיר בין אותם גזעים עתיקים לגזעי הכלבים המודרניים שאנו מכירים כיום.

במאמר מקיף שהתפרסם בשנת 1993 פרשו פאולה וואפנוש (Paula Wapnish) ובריאן הסה (Brian Hesse) את הממצאים שנתגלו "בבית קברות לכלבים" באשקלון. הממצאים שנתגלו (בעיקר גולגולות) הושו לתרשימיו של רוסליני. למרות מאפייניהם המובהקים של הכלבים (אחידות יחסית במבנה, גודל וצורה) לא ניתן לקבוע בוודאות אם מדובר בגידול מוכוון או בכלבים טבעיים. בהיעדר ראיה חותכת על גידול מוכוון הם הגדירו את קביעתם של לורטט וגיליארד כ"בלתי מבוססת". האמירה כי כפי הנראה אין גידול מוכוון ע"י בני אדם אינה עונה על השאלה כיצד נוצרו אותם זנים מובהקים שנשתמרו במומיות. יש להניח כי טיפוסים שונים שנוצרו אם באופן טבעי או ע"י מוטציות טופחו ונשמרו בגלל הערך המוסף שלהם. גידול דומה (טבעי, מוכוון למחצה או מוכוון) התרחש יש

המשך בעמוד הבא

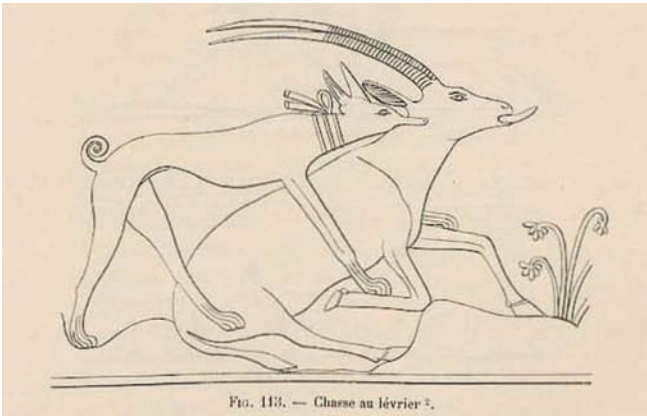

Fig. 113. — Chasse au lévrier 2.

הציור שהציג החוקר לורטט והמתאר ציד בשטח הפתוח של אנטיגוה ע"י כלב שצלליתו מזכירה מאוד את כלבי הרוח. לכלב קולר וטבעת לרצועה - סממן מובהק להיותו מבוית.

טיפוסי כלבים אותם מצא חוקר ניוברי (קבר בני חסן). שימו לב לאורך הגפיים בין הצלליות של הכלבים בתחתית האיור לעומת הכלב ארוך הגפיים הנמצא באמצעיתו. התקצרות גפיים או כונדרודיסטרופיה (Chondrodystrophia) הינו מאפיין מובהק של גידול מוכון

לחלקים ניכרים של מצרים בעת העתיקה. הטיפוסים בעלי הזנב הישר הגיעו ממזרח ואולי הפכו לפופולרים בגלל שהיו מהירים יותר ממסולסלי הזנב או בשל צורתם (או סיבה אחרת).

כיצד שמרו על ההפרדה בין הטסס לכלב הטבעי (פרייה)?

כלבי הרוח הופרדו מכלבים אחרים לאורך כל ההיסטוריה ובתרבויות אחרות כמו זו של מצרים בעת העתיקה היו "בעלי ייחוס". בימה"ב כלבי הרוח חיו בתוך הטירות וחלקו את חייהם עם בעליהם בעוד יתר הכלבים חיו במכלאות. באנגליה נאסר על פשוטי העם להחזיק בהם והם הורבעו רק בינם לבין עצמם. הסאלוקים זוהו כציידיים מוכשרים ובעלי ערך גם ע"י הבדואים שגידלו אותם יחד איתם באוהליהם.

ההנחה שגזעים מסויימים הופרדו מאחרים הינה היפותטית, אך מתוך התבוננות בציורים ניתן לראות כי ישנם כלבים שמופיעים מתחת לכס המלכות של פרעה, מה שמביא למסקנה שחלק מהכלבים חיו וגודלו בתוך חלל המגורים. ארכיאולוגים זיהו מכלאות כלבים; תמונה מהשושלת החמישית (2494-2345 לפנה"ס) מראה אדם מוליך כלבים בעזרת רצועות, וניתן לראות שמדובר בשני סוגים שונים של כלבים, כשלכל אחד מהם תפקיד שונה: העליונים (שפיץ או מולוסר) לאיתור והרחק, והתחתונים (טסס) להכנעה של הטרף. על פי האיור המצורף ניתן לשער כי הם הוחזקו ברצועות עד הרגע המתאים בו נדרשו לפעול (האדם אוהז ברצועות ומצביע על אריה התוקף שור).

גם אם ההנחה כי ההפרדה בין הגזעים הטבעיים לכלבי הרוח לצורך שימור תכונותיהם היפותטית בלבד, עדין לא ברור איך נוצרו הטיפוסים הללו מלכתחילה, במיוחד אם חושבים, כמוני, שטיפוסי הכלבים לא נוצרו מתוך גידול מוכון ומסודר. נחזור לכך לאחר שאסקור את סוגי הכלבים שניתן בצורה ברורה וחזותית לזהות מציור הקיר ומהומויות בקברים המצריים.

המשך בעמוד הבא

להניח באזורים אחרים (כמו יוון העתיקה למשל). כך גידלו הקדמונים טיפוסים דומים לטיפוסים דומים ע"מ לשמר תכונות אותם הם רצו לחזק ולהנציח (מהירות, יכולות עיקוב וכדומה).

מכאן נשאלת השאלה - אילו טיפוסים רצו המצרים לשמר? אם ניקח את הפרייה שחי בעת העתיקה, "כלב הרחוב" של מצרים; אילו טיפוסים אחרים הופרדו? האם כלבים מולוסרים יובאו בשלב מסוים, לא נמצא לכך כל סימן בתצורה של הגזעים המצריים העתיקים (שהיתה חייבת להשתנות בעקבות שינוי כה בולט בכל מאפייניהם). המצרים לא באו ליצור סוגים חדשים של כלבים; הם גידלו את הגזעים שהיו קיימים באותה תקופה - ואם כך, אילו גזעים היו בנמצא?

ציורי הקיר מראים בדרך-כלל כלבי צייד, לרוב כבני לווייה לאנשי אצולה. הם מציגים אזניים זקופות או שמוטות ונראה היה שהצטיינו ביכולת למרדף מהיר. בחלק מהציורים מתוארות תחרויות שונות בין הכלבים בשטחים פתוחים. באיורים מסויימים נראה כי יש לכלבים קולרים אליהם חוברו רצועות. בקברו של תות אנך אמון נמצאו איורים של כלבים במהלך קרב (אם כי הם נדירים באמנות המצרית הקדומה).

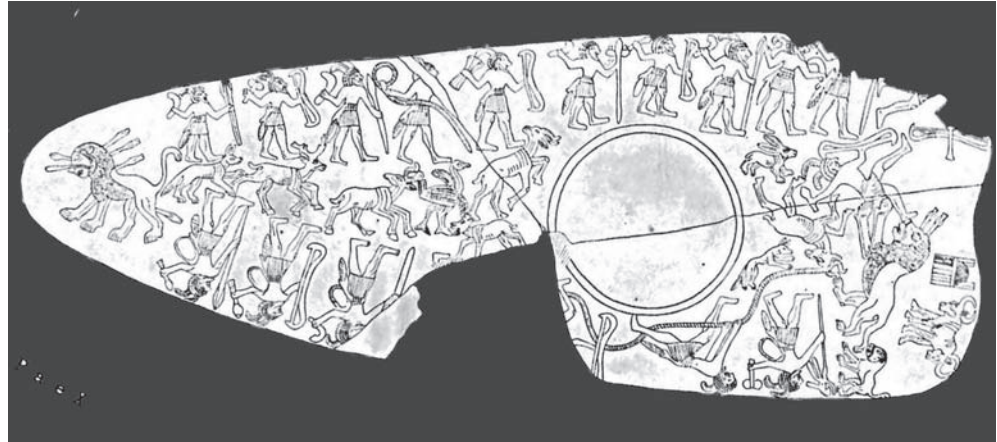
כלבי רוח במצרים?

גם הכלבים זקופי האזניים ומסולסלי הזנב וגם הכלבים שמוטי האזניים וזקופי האזניים בעלי זנב ישר לעיתים קרובות נקראים גרייהאונד, אם כי שמוטי האזניים נחשבים לרוב כסאלוקים. חלק מהחוקרים הניחו כי קיים קשר גנטי ישיר בינם לבין הכלבים המודרנים בעלי מאפיינים דומים, אך רוב החוקרים מאמינים כי מדובר בצללית דומה בלבד. בהעדר עדויות כתובות מבוססות-קיימת הסכמה כי גזעים אלו הם כלבי רוח העושים שימוש בחוש הראייה למטרות צייד (Sight Hounds). מדוע אם כן אנו מוצאים 2 טיפוסים? ההסבר ההגיוני הוא שהם הגיעו ממקורות שונים. הטסס (פרעה האונד) - אזנים זקופות, זנב מסולסל - הופיע ראשון באמנות המצרית ולכן הינו ככל הנראה הגזע המקומי הטבעי (native)

סופרמרקט לחיות מחמד
מרכז רפואי לחיות מחמד
צומת ביל"ו (ליד מחסני חשמל)
1-700-507-504
חירום 24 שעות 054-8863802

שני כלבים שמוטי אזניים תוקפים צבאים ויעלים. לעיתים הכלבים הונצחו כיוצאים לציד באופן עצמאי כמו להזכיר כי אלו הם חיות טרף.

ביינס טוען כי תשומת הלב המוקדשת לכלבים מבויתים מקורה בתחרות בין האליטות; כלבי צייד טובים היו יעילים יותר לציד אך היוו גם סמל סטטוס. הטיפוסים המטופחים הופרדו משאר הכלבים שחיו בסביבתם. מגמה זו נשמרה לאורך התקופה הטרומ שושלתית (4000-3000 לפנה"ס). גם תאורי הצייד עברו שינוי, במקום לתאר את המרדף או את רגע התפיסה החלו בצורה סימבולית לציין את סוגי בעלי החיים ומספרם כשהכלבים מופיעים כסוגרים את שורת הצלליות כאמצעי שאחראי על לכידם (בדומה לציון מס' ההפלות מתחת לתא הטייס במטוס קרב).

בקצרת חרס מ-4000 לפנה"ס נראים כלבים ברצועות, מזוהים כפרעה האונדס ומתאפיינים בזנב קצר ומסולסל. הרצועות אחוזות בידיו של צייד המחזיק קשת. נראה כי הבלטות המצוירות על צווארם של הכלבים אינן מיועדות לרצועות וכי אלו למעשה פעמונים.

למרות שללא ספק כלבים שמשו לרעיית עדרים באותה תקופה, לא היה זה "סקסי" להראות את חיי היום יום המוכרים לכל ועל כן לא הופיע בין הנושאים שעניינו את הכותבים והציירים של התקופה. אכילס גוטייה (Achilles Gautier) חוקר שהתמקד בארכיאולוגיה בדגש זואולוגי צוטט באחד מהכינוסים המדעיים כי לא מצא סימנים השוללים גידול מכוון של כלבי ציד בתחילת המאה הרביעית לפנה"ס עת החלו להתגבש הבדלים חברתיים. לצייד כמקור מזון היתה חשיבות שולית - פחות מ-2%, ואחזקת כלב ציד יחד עם הזמן הנדרש לכך נשארו בגדר תחביב של החברה הגבוהה. בדומה לחברה האירופאית בימיה"ב, מיומנות הצייד היתה חלק מהפגנת כוח והוכחה ליכולת השליטה בכלי נשק.

שלדי כלבים נמצאו חנוטים בקברים מהתקופה הטרומ שושלתית יחד עם חיות אחרות, מבויתות ולא מבויתות, כמו צבאים (שנועדו להיות ניצודים בעולם הבא). לעיתים נמצאו הכלבים החנוטים בקדמת קברים של נשים וילדים ונראה כי הונחו שם כדי להגן עליהם. כלבים מטיפוסים טבעיים יותר זכו לתשומת לב מופחתת. אולם לא רק בני אצולה קברו את כלביהם איתם, גם אנשים ממעמדות חברתיים קברו את כלביהם יחד עם יקיריהם ואף הניחו לידם קערת מים למסע בעולם הבא, מה שמצביע על קרבתם וחשיבותם של בעלי חיים אלו.

חלק לא מבוטל של ציורים נחקקו על גבי סלעים. וינקלר (Winkler) חקר אבן בו מתוארת סצינת צייד של גריהאונד ובעלי חיים נוספים (נמצאה בשנת 1938 ונוצרה ע"י תושבי עמק הנילוס הקדומים). בחלק מאמנות הסלע מופיעים כלבי הרוח (פרעה האונד) עם זנב מקופל, אם כי לאחרים יש זנב ישר יחסית וקצר. עדות נוספת לכלבים מבויתים הינה הכלבים המצוירים בתוך הסירות (סטורמיר, 2009). גם סטורמיר זיהה כלבי פרעונים באמנות מאותה תקופה.

כלבים קטנים

מחקר שנערך לאחרונה מראה כי כלבים קטני גוף התפתחו בשלבים מוקדמים של ההסטוריה של ביות כלבים, באזור המזרח התיכון לפני למעלה מ-12,000 שנה. אם כי קיימות אסכולות שאינן מקבלות את המזה"ת כערש הביות הכלבי. לכלבים קטנים יש יתרון גדול בהקשר לתהליך הביות שלהם: הם אינם דורשים הרבה מזון ואינם מהווים סיכון משמעותי לבני האדם. ייתכן כי הם היו הראשונים שהוחזקו בשולי הכפר כדי להזהיר מפני פולשים וככל הנראה גם הוכנסו להיות כלבי הבית הראשונים. ניתן להסיק מצוירים מצריים כי הפרעונים החזיקו כלבים קטנים בתוך הבית. באיור ניתן לראות כלב שמוט אזניים בעל קולר ששימש כנראה לציד, ולרגליו שני כלבים קטנים ללא קולר.

כלבי פרייה

נדירים יחסית באמנות המצרית, אם כי רוב המומיות שנמצאו הינן של כלבים מסוג זה. במחקר של בני הזוג מנצל מ-1948 הם חילקו את כלבי הפרייה לארבעה טיפוסים, כשלאחד מהם מורפולוגיה מובהקת של גריהאונד/סאלוקי. יש להניח כי כלבים מסוג טסס חברו מפעם לפעם ללהקות כלבי הפרייה וככל הנראה גם אומצו ע"י החקלאים כדי לשמור על הבתים והעדרים, כמו שהם עושים בימינו.

מולוסים

מקור הגזעים הללו עתיק יומין, ככל הנראה אבותיהם של המסטיפים, כלבים גדולים בעלי לסתות חזקות ששמשו בתחילה כרועים והתגלגלו להיות כלבי מלחמה. הם הגיעו למצרים בין השושלת הראשונה לשלישית, דרך קשרים עם התרבויות המסופוטמיות. הם אינם מופיעים בצורה ברורה בציורים ובדרך כלל נראים כמו כלבי שפיץ מגודלים או כלבי רוח כבדים.

כלבים טרום עידן השושלות (1993), ע"פ החוקר ביינס (Baines).

תגליף מצרי קדום, המתוארך לתקופה שלפני עידן השושלות ניתן לזהות 3 סוגים של כלבים מבויתים וקולר על צווארם. הדבר הבולט בשלושת הטיפוסים הינו האזניים השמוטות, (הטיפוסי לגורים של גזעים טבעיים מקומיים מצריים), כלומר גזע ספציפי כל שהוא. הסממן הברור ביותר להיותם כלבים מבויתים הינו הקולר שלצווארם המבדיל אותם מכלבי פרא. הזנב ישר, מסולסל או בצורת בורג, כל אלו כמו גם האוזניים השמוטות מאפיינים מובהקים למדי של הגידול המכוון. לוח קדום מראה 2 דמויות של אנטילופות ויעלים כששני כלבים שמוטי אזניים תוקפים אותם. (התגליף נוצר כבסיס לכלי לטחינת איפור לעיניים לצרכים טקסיים והיווה סמל סטטוס). גם על ניצב של סכין קדומה ניתן להבחין בצלליתו של כלב בעל אזניים זקופות - מזכיר במבנהו את המולוסרים או את כלבי הרוח הגדולים. כל שלושת הסוגים של כלבי הרוח ניתנים לזיהוי באמנות הטרומ שושלתית. כפי שראינו בתגליפים, הכלבים אינם נראים תמיד בחברת ציידים, אלא גם כעוסקים בעיניניהם. השימוש בכלבים כחלק מהפמליה של המלך כסמל לכוחו פסק בתחילת השושלת הראשונה.

קרציות

סכנה אמיתית

מחייבת

הגנה מירבית

FRONTLINE®

Plus

פרונטליין פלוס
הבחירה שלך, הביטחון שלהם

מחקרים חדשים מוכיחים את יעילותו הכפולה של פרונטליין® פלוס בטיפול ומניעת קרציות, באמצעות פגיעה במערכת העיכול ובמערכת הרבייה של הטפיל. לכן 95% מהמשתמשים בפרונטליין® פלוס שבעי רצון מהתוצאות.*

* בסקר שביעות רצון לקוחות שנערך בקרב 2,995 בעלי כלבים וחתולים באירופה, אוקטובר 2009.

היבואן: "בית ארז" חוות מילטין בע"מ

מושב משמר השבעה טל. 03-9604607

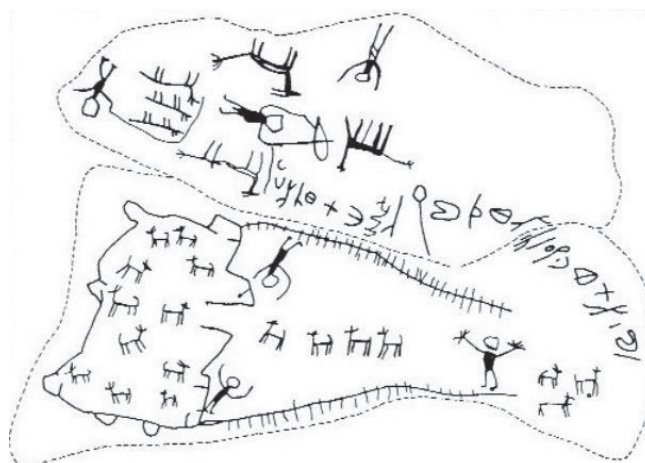
www.beit-erez.co.il office@beit-erez.co.il

אמנות חקוקה בסלע ועפיפונים במדבר

באמנות החקוקה בסלע ניתן למצוא את צלליותיהם של כלבים גם בהקשר של "עפיפונים במדבר". מושג זה נטבע ע"י טייסי חיל האוויר המלכותי שטסו מעל לאזור במלחמת העולם הראשונה. מן האוויר הם הבחינו במבנים בצורה של עפיפון או משפך שנראים ומצויים בירדן, סוריה, ערב הסעודית, ישראל ומצרים. צורות אלו נוצרו מאבני שדה מקומיות שנערמו לכדי חומות נמוכות ואורכן השתנה ממקום למקום.

בתחילה סברו שמדובר בסוג של גדרות לריכוז העדרים, אך היות והבדואים עדין משתמשים במתקנים דומים המסקנה הרווחת היא כי הם שימשו למטרות ציד של איילות. לא נמצאו עצמות בע"ח בסמוך למבנים וזאת מפני שהטרף נלקח למקום אחר לצורך בישול ועיבוד (באזורים אלו נעשה שימוש בכל משאב ולא הושארו כל שיירים מאחור). "העפיפונים" ננטשו עם השנים; שינויי אקלים, ציד-יתר, ירידה בכמות האוכלוסיה ושינוי המבנים החברתיים בקהילות המקומיות יכולים להיות חלק מהסיבות לכך. החוקר הולצר (Holzer) מכנה את המבנים הללו "זרועות קרקעיות" ומתאר אותן באורך משתנה בין עשרות למאות מטרים ובגובה של כחצי מטר.

עפיפונים במדבר: תאור חזותי לטכניקת הציד שהסתייעה במלכודת ששילבה גדרות אבן בצורת משפך או עפיפון, כלבים וציידים.

את תהליך הצייד בעזרת כלבים ו"עפיפונים מדבריים" ניתן לראות חקוק על גבי אבנים וסלעים. ניתן להבחין בכלבים המסייעים במרדפם לכוון את בעלי החיים לתוך המשפך הבנוי מחומות האבן. בציר אחר נראים כלבים ובני אדם רועים איילות כשהכלבים מטרידים אותן. מתחריטי סלעים שנמצאו בסוריה ניתן להסיק כי הכלבים גם צדו וגם הובילו את טרפם. בשנת 1928 מתאר החוקר אלואיס מוסיל (Alois Musil) ציד אופייני של צבאים ע"י שבת רוואלה (Rwala) הבידואי: "באל מנצר צבאים מובלים לתוך מתחמים נרחבים, הבנויים בצורת שתי לולאות שביניהן פתח צר, בדומה לספרה "8". צמוד לקירות, בחלקים הנמוכים שלהם, מפוזרים בורות עמוקים. עדר של צבאים מובל לתוך הלולאה הראשונה. בתחילה הם הולכים בשקט, אך לאט לאט מתחילים להיבהל, לרוץ ולנסות לעבור במהירות דרך הפתח הצר אל הלולאה השנייה. אך את הפתח חוסמים גריהאונד, סאלוקי, שתוקפים את הצבאים. החיות המבוהלות רצות לאורך

◀ המשך בעמוד הבא

הגנטיקה של כלבי הרוח

ישנה עדות לכך שכלבי רוח עסקו בצייד בהיקף משמעותי כבר בשנת 4000 לפנה"ס ואף אלפי שנים קודם לכן - כלומר יותר ממחצית תקופת הבית. אין זה מפתיע כי מחקר הגנום הכלבי מצא כי כלבי רוח מתאימים לקבוצות מסוימות. במחקרו רחב ההיקף על היחסים בין הגזעים בגנום הכלבי, חילק החוקר ואנהולדט את כלבי הרוח לשתי קבוצות. מרבית כלבי הרוח בקבוצת ה-Sight Hounds - גריהאונד, וויפט, אייריש וולפהונד, סקוטיש דירהאונד, בורזוי, אפריקניס (כלבי הפרייה הדומים של אפריקה), ובשולי הקבוצה בין קבוצת כלבי הרוח (Sight Hounds) לדמויי המסטיף - הרידג'בק הרודזי. בקבוצה השנייה - כלבים עתיקים ושפיץ - נמצאים האפגני והסלוקי. כלבים עתיקים הם גזעים המופיעים במקורות קדומים (מעל 500 שנה). הבסאנג', לעיתים מקושר לכלבי הפרייה המצרים או הטסם (הפרעה האונד), נכלל גם הוא בקבוצה זו. מחקר זה מראה כי הבסאנג'י הינו אחד הגזעים העתיקים ביותר ששרדו.

אמנם הדרך עוד ארוכה במחקר הגנום, אך ה-DNA שנלקח מהמומיות שנמצאו בקברי הפרעונים יכול להוות קצה חוט של ממש. לא קשה לנחש את ההד שיתקבל אם תמצא קרבה בין דגימות ה-DNA של המומיות לבין ה-DNA של כלבי הפרייה, הבסאנג'י והסאלוקי המודרניים.

האם כלב הטסם נעלם מאחר והוא התמזג עם כלבי הפרייה, בעוד הסאלוקי שמרו על מאפייניהם הנפרדים במהלך התקופה של התפשטות האיסלם? גם תשובה על שאלה זו כמו גם על אחרות עשויות לעלות ממחקרים אלו.

חשוב לציין כי מציאת דמיון גנטי בין הגזעים אינו מסביר כיצד הגנטיקה של בעלי החיים באה לידי ביטוי במבנה אנטומי ייחודי. כאשר יתבהר הקשר הגנטי של התכונות של כלבי הרוח יהיה קל יותר לקבוע אילו תכונות היתווספו להם מגזעים אחרים ואילו תכונות נותרו מקוריות שלהם ויבהירו בצורה מדעית את ההיסטוריה האמיתית של הגזע.

לוטננט (סא"ל) צ'ארלס המילטון סמית (Charles Hamilton Smith)

אני מאמין כי המילטון סמית הציע היפותזה העשויה להיות נכונה ביותר, עשרות שנים לפני דארווין. מחבר נפלא זה תיאר גריהאונד באופן המתאים לכמה גזעים של כלבי רוח:

"בגריהאונד, מישור האף מאורך מאוד ומוגבה מעט, עובר את המצח כמעט עד העורף, הראש כולו צר וחד, אזניים קלות, תלויות למחצה, צוואר ארוך, מותנית מקושתת באופן משמעותי, הבטן אסופה למעלה, החזה שקוע, גפיים מעודנות ומאורכות, האחוריים מוגבהים מאוד: כל

2 כלבים שמוטי אזניים

תוקפים צבאים ויעלים.

לעיתים הכלבים הונצחו כיוצאים לצייד באופן עצמאי כמו להזכיר כי אלו הם חיות טרף.

הקירות וקופצות מעל לחלקים הנמוכים של הקירות - ונופלות הישר לתוך הבורות שנחפרו שם". בנוסף לשיטה זו, מציין מוסיל שהבדואים נעזרים בגריהאונד סאלוקי גם במישורים הפתוחים, לעיתים בשילוב בזים.

בלוח הנקרא "לוח הציידים" ניתן לראות חיות בר מובלות בין שתי שורות של ציידים, בטכניקה שדומה לשיטת הצייד של ה"עפיפונים". בין המינים המוצגים זאב ושוועל נבדלים בתנועה שלהם; אחד מהם אפילו רץ בכיוון ההפוך. הם אולי מייצגים טורפים טורדנים או כלבים מבויתים הנראים כזאבים וכשוועלים המשמשים כחלק משיטת הצייד. דבר זה יכול להצביע על השימוש הראשוני של כלבים בצייד - להטריד ולהפחיד את הטרף ובכך לסייע לצייד לעשות את מלאכתו.

למרות שההשוואה בין-תרבותית בהתייחסות לכלבים, במיוחד כשמדובר ביבשות שונות (וגיאוגרפית מבודדות), היא חסרת ערך, חשוב לציין כי גם באמריקה (קליפורניה) הילידים המקומיים נעזרו בכלבים כדי להוביל עדרי איילים צפוניים לתוך גאיות. בצפון האוקיינוס השקט נהגו שבטי הציידים המקומיים לבדוד נקבות מיוחמות של כלבי צייד משאר כלבי המרעה.

אמנות חקוקה בסלע: מימין הציור שחקר וינקלר והמתאר ציד של ציפור גדולה (אולי יען) בעזרת כלב בעל אזניים זקופות וזנב מסולסל. משמאל, ציור אחר אותו מביא דנבר במחקרו והמתאר 2 כלבים המולכים ברצועה ע"י 2 נוהגים

צייד מוביל ברצועות מספר טיפוסים של כלבים, למעלה כלבים כבדים בעלי זרובית קצרה וגולגולת חזקה (מולוסרים?) ולמטה כלבי תסס זקופי אזניים ומסולסלי. לפניהם פוסע כלב דומה עם אזניים שמוטות, כפי הנראה גור שאזניו עדיין לא הזדקפו.

על המחבר

ג'ון אנסמינגר הוא עורך וסופר. לאחרונה ראו אור 2 ספרים בנושאים כלבניים פרי עטו - כלבי עבודה ומשטרה (Police and Military Dogs Taylor & Francis/CRC Press 2011) וכלבי שירות ועבודה (Service and Therapy Dogs in American Society (Charles C. Thomas 2010).

ג'ון משמש בתפקידים מרכזיים באירגונים מקצועיים והתנדבותיים שונים בתחומים כלכליים הקרובים בתחום עיסוקו המקצועי ומכהן בהם כפרופסור נלווה. כמו כן ג'ון משמש כעורך ביטאונים מקצועיים שונים (חוקי מיסוי, מימון מחד ומאידך בתחומים הנוגעים לזכויות אדם וזכויות הפרט) ג'ון וקלואי, כלבת השירות שלו מסייעים בהתנדבות בבתי אבות, בתי חולים, ומוסדות שונים בהם נוכחותם מביאה מזור לנצרכים.

בנוסף לשלל עיסוקיו, ג'ון מפרסם מאמרים בנושאים שונים בבלוג שלו Dog Law Reporter (מומלץ ביותר!) וכתבותיו doglawreporter.blogspot.com.

ג'ון ואשתו ג'ואן מחלקים את זמנם בין סטון ריג, ניו-יורק ופניקס, אריזונה.

המבנה מדגים אלגנטיות מרשימה ביותר... נועד מטבעו לצוד במישורים הפתוחים, העיניים בולטות וצלולות. אין צורך בחוש הריח, כאשר בשעת ריצה במהירות גבוהה כל כך הם נדרשים לנשימה חופשית בדרך למטרה. גריהאונד אנגלים ידועים ביכולתם לרוץ 8 מייל ב-12 דקות במרדף אחרי ארנבת, שלבסוף צנחה ומתה, לא כולל ריצה הלך-וחזור ופניות אשר בהכרח רק הגבירו את המהירות והמאמץ.

מתוך בחינה של עתיקותו של הגזע והקשר שלו למישורים הפתוחים העריך סמית כי מוצאו בשרשרת ההרים הגדולות של אסיה. הוא הניח כי היכן שנמצאים הגזעים האנגרטיים והגדולים מתוך המין המקורי שם המקור הראשוני שלהם. הוא תיאר את תפוצת סוגי כלבי הציד לפי הנחת הייסוד שלו:

ממזרח להודו במישורי הדיקאן ניתן למצוא כלבי צייד (גריהאונד) גדולים מאוד. ממערב הגזע הפרסי רב-העוצמה. מצפון לים הכספי הגריהאונד הקשוח של טאטר ורוסיה, ומשם אנו עשויים להסיק שהם הובאו יחד עם מושבות העמים הנוודים מערבה, על פני הדרדנלים, ע"י שבטים קלטים קדומים וטקטונים מאוחר יותר, לאורך צפון גרמניה ועד בריטניה. בנדידתם של תושבי הנילוס התחתון הם לקחו את הגזעים איתם, והם יכלו לעשות זאת מאחר והכלבים כבר היו מבויתים.

בבחינת אמנות פרסית מהתקופה הפרהיסטורית ועד ימינו נראה כי בסביבות 3000 לפנה"ס ניתן לראות כי כלב הציד השתנה במבנהו. מכלב בעל צלילית כחושה ונתונים המעידים על יכולת לפתח מהירות גבוהה בדומה לגריהאונד, הפכה הצלילית לכבדה יותר, בדומה למולוסר. הכלבים הקלים יותר צדו בעלי חיים כמו צבאים והכבדים צדו חזירי בר. ניתן להניח אם כן שהכלבים מהסוג הקל הינם סוג של כלבי רוח.

מסקנותיו של ואנהולט (vonHoldt) אינן מציבות את הגריהאונד האירופי יחד עם הסאלוקי באותה קטגוריה. אך יש לבדוק לעומק האם אכן כה נבדלים גנטית כלבי הרוח זה מזה. קבוצה גדולה אחרת החוקרת את מקורות הביות הכלבי כבר זיהתה מוקד אחד במזרח אסיה. כך שלמרות שע"פ סמית לא יתכן בסיס גנטי ברור אחד אני מקווה ששם אוכל למצוא את מקורותיהם של כלבי הרוח.

מסקנות

תהליך הביות של כלבים החל לפני כ-18,000 שנה; השימוש בכלבי רוח החל ככל הנראה מוקדם אף יותר, עם תחילת היווצרותן של התרבויות האנושיות. מכאן ניתן להסיק כי ההפרדה הגנטית של כלבי רוח מכלבים אחרים הינה אחד הארועים העקיבים הראשונים בהסטוריה האבולוציונית של ביות הכלבים. זה עשוי להסביר גם את קיומם של טיפוסים קבועים במצרים העתיקה ובתרבויות עתיקות אחרות באזור אגן הים התיכון. כלבי צייד בעזרת ריח (Scent Hounds) היו חשובים יותר בצייד באירופה, אך כמה טיפוסים כלבי רוח נשתמרו גם שם. מחקר גנטי מעמיק של המומיות במצרים עשוי לשפוך אור נוסף על ההסטוריה של כלבי הרוח.

תודות לבריאן דוגן וריצ'ארד הוקינס על עצותיהם המועילות, אותן (אם להיות הוגן כלפי הקוראים שלהם) איני לוקח תמיד. תענוג להידידי עימם.